



HET NIEUWE CULTUREEL-ERFGOEDDECREET: EEN KRITISCH OVERZICHT

Lise Vandecruys, VVBAD

Sinds juni 2017 is het zover: Vlaanderen heeft een nieuw Cultureel-Erfgoeddecreet. Maar wat betekent dit nu voor Vlaanderen en voor de sector? We geven alvast een overzicht van alle nieuwigheden van het decreet.

CULTUREEL ERFGOED: DECREETVORMING

“Cultureel erfgoed is een verzamelnaam voor alles wat door vorige generaties is gemaakt en wat nu nog bestaat en een grote waarde heeft voor de gemeenschap.”

Cultureel erfgoed is, volgens deze definitie van de Vlaamse Overheid, roerend erfgoed dat te vinden is in erfgoedbibliotheken, archieven, musea, enz. Naast deze collectiebeherende instellingen zijn er de organisaties gebouwd met een dienstverlenend doel. Daarvan zijn de erfgoedcellen en expertisecentra, zoals Packed of Resonant, veruit de bekendste voor het brede publiek. Het decreet bevat dus de regels op basis waarvan de Vlaamse Overheid het cultureel-erfgoedveld in Vlaanderen ondersteunt en subsidieert. Ook immaterieel erfgoed wordt in dit decreet behandeld. Immaterieel erfgoed wordt omschreven als “de niet-tastbare gewoontes of gebruiken van vroeger die men koestert en nu nog doet”. Het is de kennis of kunde die men levend wil houden en doorgeeft aan volgende generaties. Van kermis en Sinterklaas vieren tot frietjes halen in een frituur. Onroerend erfgoed, en dus het beleid voor monumenten, landschappen en archeologische sites, wordt geregeld via andere decreten.

We kunnen de decreetvorming over erfgoed terugvoeren tot 1996, toen het Museumdecreet in voege trad. Voor de inwerking-treding van het Museumdecreet werden musea in beperkte mate gesubsidieerd op basis van het Koninklijk Besluit van 1958 ‘tot reglementering van toelagen aan musea die niet van de Staat afhangen’. Dit Museumdecreet van 1996 werd samengevoegd met het reglement over de cultureel-erfgoedconvenants (2000) tot het Erfgoeddecreet in 2004.

In 2008 volgde het eerste Cultureel-Erfgoeddecreet, dat de verschillende domeinen over cultureel erfgoed met elkaar verbond. In deze wettekst werden het Archiefdecreet, het Decreet op Volkscultuur en het Erfgoeddecreet van 2004 geïntegreerd. In 2012 kwam er een revisie op het decreet van 2008. Het decreet dat in 2017 werd goedgekeurd, groeide uit een grondige herziening van het decreet van 2012.

NIEUW IN HET DECREET

NIEUW: CULTUREEL-ERFGOEDINSTELLINGEN

Nieuw voor (sommige) collectiebeherende instellingen is de aanstelling tot cultureel-erfgoedinstelling. Deze benoeming is enkel voor de *happy few* (?), want er hangt een serieus prijskaartje van te behalen criteria aan vast: alleen de instellingen met een kwaliteitsvolle werking en collectie, en met een uitstraling, schaalgrootte, bereik en relevantie op landelijk en internationaal niveau, kunnen aangeduid worden als cultureel-erfgoedinstelling. Deze instellingen krijgen een grotere subsidie van de Vlaamse overheid, omwille van hun voorbeeldfunctie. Met die werkingssubsidie moeten ze het ‘excellerende niveau’ behalen voor hun basistaken, waarbij ze een voorbeeldrol spelen als het gaat over expertise uitwisselen en samenwerken. De aanstelling is van onbepaalde duur. Momenteel zijn er twee cultureel-erfgoedinstellingen: het KMSKA en het MuHKA, beide Antwerpse musea. De lat ligt hoog, dus het is onwaarschijnlijk dat er nog veel instellingen bij zullen komen. Voor de culturele archieven is het moeilijk één archief boven de andere te plaatsen. Maar er komt ook maar één erfgoedbibliotheek in aanmerking: de Erfgoedbibliotheek Hendrik Conscience in Antwerpen.

Het creëren van titels als cultureel-erfgoedinstelling zorgt er echter voor dat het hele erfgoedveld een groot Champions-League-gehalte krijgt: de grootste en sterkste instellingen krijgen meer subsidies, terwijl het risico erin zit dat de kleinere instellingen minder werkingssubsidies zullen krijgen. De situatie heeft veel weg van wat er een aantal jaar geleden gebeurde in de grote Kunstenronde. Bovendien zijn er zoveel criteria om aan te voldoen dat alleen instellingen die momenteel onder voogdij staan van de Vlaamse Gemeenschap in aanmerking zullen komen.

STRATEGISCHE VISIENOTA

Het Cultureel-Erfgoeddecreet van 2017 wordt voor de allereerste keer vergezeld van een strategische visienota. Dit medium omvat de visie en de beleidsaccenten van de minister over erfgoedorganisaties van het lokale tot het internationale niveau.

Hij benadrukt daarbij hun duurzame en kwaliteitsvolle werking vanuit een maatschappelijke verantwoordelijkheid voor het doorgeven van ons cultureel erfgoed. De focus daarbij ligt op collectiegericht denken, in brede zin.

Vier krachtlijnen staan centraal in deze strategische visienota:

- collecties in Vlaanderen versterken;
- roerend erfgoed (o.a. kunstwerken, manuscripten en werktuigen) en immaterieel erfgoed (o.a. tradities, vaardigheden en rituelen) verbinden;
- samenwerking en afstemming stimuleren om zo meer slaagkracht en minder versnippering in de Vlaamse cultureel-erfgoedsector te verkrijgen;
- een brede participatie en diversiteit nastreven.

Voor de dienstverlenende rollen op landelijk niveau worden een aantal thema's afgebakend die voor deze legislatuur prioritair zijn. Dat zijn onder andere agrarisch en industrieel erfgoed, heemkunde en familiekunde, onderwijserfgoed, religieus erfgoed, migratie-erfgoed, kunstenerfgoed, architectuur- en vormgevingserfgoed, podiumkunsten, erfgoedwerking in het digitale tijdperk, erfgoedbibliotheken en beeld- en databeleid voor musea.

Om de strategische visie en de beleidsaccenten in de praktijk te brengen werden er meer gedetailleerde voorwaarden en criteria uitgewerkt in het uitvoeringsbesluit.

COMPLEMENTAIR BELEID – EEN MOEILIJKE SCHETS

Vanaf 1 januari 2018 dragen de provincies hun culturele bevoegdheden over en zijn ze niet langer betrokken partij in het cultureel-erfgoedbeleid. Door die afslanking van de provincies wordt het complementaire beleid hertekend. Met de steden, gemeenten en de Vlaamse Gemeenschapscommissie worden nieuwe afspraken gemaakt over de manier waarop ze worden betrokken bij de uitvoering van het decreet. Ze waren daarom ook gesprekspartner bij de opmaak van de strategische visienota.

Enkele provinciale erfgoedinstellingen worden overgenomen door gemeenten. Zo verhuist de Provinciale Erfgoedbibliotheek Tolhuis naar de stad Kortrijk. Andere provinciale instellingen en taken worden Vlaams. De erfgoedconsulenten worden voorlopig opgenomen in het Departement Cultuur, Jeugd en Media. Vlaanderen zal het depotbeleid coördineren en de provinciale erfgoeddatabanken overnemen. Over de modaliteiten is nog geen duidelijkheid: daarvoor is het onder andere wachten op een visienota over digitalisering en e-cultuur.



© KiwiHug (Unsplash CC)

NIEUWE BEGRIPPEN: FUNCTIES EN ROLLEN

Het Cultureel-Erfgoeddecreet van 24 februari 2017 introduceert functies en rollen als belangrijke nieuwe begrippen. Ze zijn gemeenschappelijk voor de verschillende deelsectoren en integreren de roerende en immateriële benadering. Belangrijk om te weten is dat de functies en rollen de basis vormen van de subsidiëring.

Een functie is een collectiegerichte basistaak in de cultureel-erfgoedwerking. De functies omvatten alle geïdentificeerde erfgoedtaken, zowel voor roerend als immaterieel erfgoed. De vier basisfuncties uit het vorige decreet werden geactualiseerd en uitgebreid naar vijf functies: herkennen en verzamelen; behouden en borgen; onderzoeken; presenteren en toelichten; participeren. Deze laatste functie is nieuw en staat duidelijk centraal. Een rol staat dan weer voor een dienstverlenende taak die uitgevoerd wordt ter ondersteuning van de bovenstaande functies bij andere cultureel-erfgoedbeheerders of -gemeenschappen.

WERKINGSSUBSIDIES

In het nieuwe Cultureel-Erfgoeddecreet bestaan er verschillende werkingssubsidies: voor het uitvoeren van functies en voor dienstverlenende rollen op landelijk niveau en op regionaal niveau.

Uitvoering van functies

Naast de beperkte groep cultureel-erfgoedinstellingen, is de Vlaamse overheid verantwoordelijk voor collectiebeherende cultureel-erfgoedorganisaties op Vlaams en regionaal niveau. Voor het lokale niveau zijn de lokale besturen verantwoordelijk. Voor het eerst wordt het mogelijk om erfgoedbibliotheken te subsidiëren. De erfgoedbibliotheken moeten, net als de musea en culturele archiefinstellingen, een afzonderlijke en opzichzelfstaande cultureel-erfgoedwerking hebben om structureel gesubsidieerd te worden. Ook het provinciale ondersteuningsbeleid voor archiefinstellingen en musea wordt geïntegreerd in het decreet. Het decreet voorziet ten slotte in de subsidiëring van een organisatie op landelijk niveau die de vijf functies opneemt specifiek voor immaterieel erfgoed.

Dienstverlenende rol op landelijk niveau

Vervolgens is er ook een werkingssubsidie voor het uitvoeren van een dienstverlenende rol op landelijk niveau. In de voorgaande decreten werden die per dienstverlenend organisatie-type benoemd. Nu kunnen collectiebeherende instellingen hier bijkomend op intekenen, naast de andere werkingssubsidies. Een landelijke dienstverlenende rol opnemen is optioneel.

Als een organisatie zo'n landelijke dienstverlenende rol aanvraagt, is die rol gelinkt aan de aanwezige expertise en vaardigheden. Ze moet ook voldoende personeel hebben om die landelijke dienstverlening te kunnen waarmaken. Die expertise wordt volgens de Vlaamse overheid duidelijker benut door te werken met een afzonderlijke subsidiëring voor een landelijke dienstverlenende rol. Organisaties moeten hun aanvraag kunnen motiveren.

Opmerkelijk: de mogelijke dienstverlenende rollen worden niet vastgelegd in de regelgeving. Op die manier kan de Vlaamse overheid dus kort op de bal spelen en rekening houden met evoluties en de noden van het landschap. Niet alleen collectiebeherende organisaties kunnen een rol opnemen. Ook afzonderlijke dienstverlenende organisaties blijven mogelijk. Voor organisaties zoals Archiefbank Vlaanderen en de Vlaamse Erfgoedbibliotheek

wordt geen aparte regeling meer voorzien. Ook zij moeten een rol opnemen.

Dienstverlenende rol op regionaal niveau voor andere besturen

Deze subsidie wordt toegekend voor het opnemen van een dienstverlenende rol op regionaal niveau, ter ondersteuning van de cultureel-erfgoedwerking bij cultureel-erfgoedbeheerders en -gemeenschappen op het grondgebied. Voornamelijk de erfgoedcellen komen dan in beeld. Zij werden de laatste jaren een steeds belangrijker spijfiguur in intergemeentelijke samenwerkingen en in samenwerkingen met andere beleidsdomeinen, zoals onderwijs en toerisme.

Om als intergemeentelijk samenwerkingsverband deze subsidie te krijgen, moeten er eerst en vooral voldoende cultureel erfgoed en cultureel-erfgoedbeheerders zijn die een dienstverlenende rol verantwoorden. Daarnaast moet het werkingsgebied ten minste 85.000 inwoners omvatten. De steden Antwerpen, Gent, Brugge, Leuven en Mechelen kunnen voor het opnemen van de regionale dienstverlening ondersteuning krijgen wanneer de stad die rol geeft aan een collectiebeherende organisatie op het grondgebied of door deel te nemen aan een intergemeentelijk samenwerkingsverband.

Het decreet voorziet één indiendatum voor de aanvragen voor de meeste types werkingssubsidies. Dat maakt een gecoördineerde beslissing mogelijk voor het brede cultureel-erfgoedveld. Er zijn dus geen tussentijdse indiendata meer.

In 2018 vindt een eerste 'grote erfgoedronde' plaats voor de periode 2019 - 2023. Alleen organisaties die een dienstverlenende rol op regionaal niveau willen opnemen, vallen hierbuiten. Voor hen is 2020-2025 de beleidsperiode. Alle bedragen voor werkingssubsidies in het nieuwe decreet zijn variabel, voor de regionaal ingedeelde organisaties zijn er wel minimum- en maximumbedragen bepaald.

PROJECTSUBSIDIES

Projectsubsidies komen de laatste jaren weer vaker voor in het culturele veld. De Vlaamse Gemeenschap stimuleert een dynamische cultureel-erfgoedwerking en ondersteunt daarom tijdelijke projecten. Projecten die focussen op een cultureel-erfgoedwerking en met een uitgesproken landelijke of internationale schaalgrootte of uitstraling komen in aanmerking voor deze subsidies.

De administratie formuleert samen met externe experts een advies over elke ingediende aanvraag. Zo kunnen ze inspelen op de specifieke expertises die nodig zijn voor de advisering van de voorliggende dossiers per ronde.

Projectsubsidies zijn niet exclusief voor grote projecten. Ook kleine projecten kunnen een meerwaarde betekenen voor Vlaanderen. De realiteit leert echter dat voornamelijk grote organisaties de mankracht en expertise kunnen voorleggen in een subsidiedossier.

Er zijn vier types projectsubsidies:

- internationale cultureel-erfgoedprojecten;
- ontwikkelingsgerichte cultureel-erfgoedprojecten;
- internationale projecten die cofinanciering vereisen;
- niet-periodieke cultureel-erfgoedpublicaties.

Op 5 juli 2017 besliste minister Sven Gatz om voor een totaalbedrag van 302.338 euro subsidies toe te kennen aan vijf projecten

die na de zomervakantie starten. Deze projectsubsidies werden al toegekend op basis van het nieuwe Cultureel-Erfoeddecreet. Voor 2018 en 2019 komt er een transitierglement. Dat reglement zal de provinciale taken en subsidieregels op zich nemen voor wat betreft de subsidiëring van bovenlokale culturele projecten. Het reglement is bij uitstek bedoeld voor kleinere, eerder regionale projecten en vervangt de vroegere provinciale projectsubsidies.

STEUNPUNT VOOR CULTUREEL ERFGOED

De zogenaamde bovenbouwvoefening over de steunpunten en belangenbehartigers van de hele culturele sector, is nog volop aan de gang. De beslissing daarover valt vermoedelijk eind dit jaar. De Vlaamse overheid wil de overvloed aan belangenbehartigers en steunpunten stroomlijnen van bovenuit. Een overgangsbepaling voorziet dat de huidige subsidiëring van FARO (Vlaams steunpunt voor cultureel erfgoed) wordt voortgezet op basis van het Cultureel-Erfoeddecreet van 2012, tot een nieuwe regelgeving van toepassing is. De steunpunten voor alle culturele sectoren worden momenteel op dezelfde manier geherdefinieerd. Het is nu nog even afwachten wat de beslissing zal zijn over de bovenbouw.

FARO is dus nog niet ingeschreven in het nieuwe decreet. Dat maakt het moeilijk voor andere cultureel-erfoedorganisaties om de beleidsplannen die ze nu schrijven af te stemmen op de rol van het steunpunt.

CONCLUSIE: HET CULTUREEL-ERFGOEDDECREET, EEN TUSSENDECREET?

Door het wachten op de visienota over digitalisering, de beslissingen over de bovenbouw en het regionaal cultuurdecreet voelt het nieuwe Cultureel-Erfoeddecreet aan als een tussendeceet. Het bevat verschillende grijze zones die nog ingekleurd moeten worden. Hoewel we blij zijn met de toevoeging van erfoedbibliotheken aan de subsidiëring, lijkt de rest van het decreet te blijven hangen in tijdelijke maatregelen om het kleine leed op te vangen. Ook gaf men na alle onderhandelingen nog steeds geen gehoor aan de vraag naar een financiële inhaaloperatie voor de werkingssubsidies voor de hele cultureel-erfoedsector. Op 6 juli 2017 werd er al 500.000 euro voor pilootprojecten 'waarden van cultureel erfgoed' toegekend aan onder andere de Vlaamse erfoedbibliotheek, het MAS en Tapis Plein. Het is echter nog afwachten tot na de begroting van 2018 om te weten of er effectief sprake zal zijn van een financiële inhaaloperatie voor de sector. ■■



BRENG UW ARCHIEF TOT LEVEN

AXIELL ALM is de leidinggevende leverancier van collectie management systemen, online-publicatie en mobiele-oplossingen. Eén van Axiell's producten is Adlib Archief: een professioneel software pakket voor het beheer van historische, bedrijfs- en overheidsarchieven.

Adlib Archief voldoet aan alle gangbare standaarden. Een krachtige thesaurus, koppeling met digitale media en andere externe bestanden behoren tot de standaard functionaliteit. Met Adlib Archief legt u het verleden vast voor de toekomst!

AXIELL ALM Netherlands BV
Postbus 1436, 3600 BK Maarssen
Nederland

+31 (0)346 58 68 00
ALM.sales@axiell.com
www.axiell-alm.com

Meer dan 2600 klanten gebruiken onze software wereldwijd, van kleine (privé)collecties tot nationale archieven.

